

Vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijanuorten sosiaalinen integraatio

Katariina Korhonen

Helmi Saura

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2020

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

KORHONEN, KATARIINA & SAURA, HELMI:

Vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijanuorten sosiaalinen integraatio

Opinnäytetyö 43 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Marraskuu 2020

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integraatiota. Tarkoituksena oli selvittää tekijöitä, jotka vaikuttavat nuorten sosiaaliseen integraatioon. Tavoitteena oli myös selvittää nuorten sosiaaliseen integraatioon liittyviä rakenteellisia epäkohtia.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastatteluilla. Vastaanottokeskuksessa asuville nuorille toteutettiin teemahaastattelu, johon osallistui neljä nuorta. Aineistona oli lisäksi valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelu, joka toteutettiin sähköpostitse. Opinnäytetyön aineiston analysoinnissa käytettiin abduktiivista analyysia.

Tulosten mukaan kaikki haastatellut nuoret kokivat kuuluvansa koulussa osaksi porukkaa ja he kokivat kavereiden määrän pääasiassa riittäväksi, vaikka osa nuorista oli kokenut koulussa myös kiusaamista. Nuoret kokivat vastaanottokeskuksessa asumisen vaikuttavan heidän kaverisuhteisiinsa. He toivat esille haasteena olevan sen, että heidän alaikäiset kaverinsa eivät saa tulla vierailulle vastaanottokeskukseen ilman huoltajaa. Myös vastaanottokeskuksen rajalliset tilat ja asukkaiden suuri määrä koettiin haasteeksi. Haastattelujen tuloksissa nousi myös esille, että harrastustoiminta on vahvasti osana nuorten vapaa-aikaa ja harrastuksiin liittyy myös sosiaalisia suhteita.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vastaanottokeskus asuinympäristönä luo haasteita turvapaikanhakijanuorten sosiaaliselle integraatiolle. Nuorten sosiaalista integraatiota kuitenkin tukee esimerkiksi vapaa-ajan harrastusten ja koulun luomat sosiaaliset ympäristöt. Koulun voidaan todeta tukevan turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integraatiota erityisesti valmistavan opetuksen aikana, mutta tuen olisi tärkeää jatkua myös nuorten siirryttyä perusopetukseen.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KORHONEN, KATARIINA & SAURA, HELMI:
The Social Integration of the Young Asylum Seekers Living in a Reception Centre

Bachelor's thesis 43 pages, appendices 5 pages
November 2020

The purpose was to collect information on the social integration of the young asylum seekers living in the reception centre of Tampere. The aim was to determine the factors that affect social integration and especially observe the structural faults.

The main data in this qualitative study were collected through semi-structured theme interviews of the young asylum seekers. This data were supported by a structured email interview of the special needs assistant of the preparatory instruction's class in the young asylum seekers' school. The data were analysed by using qualitative content analysis and abductive reasoning.

All young asylum seekers have feelings of belonging and are satisfied with the number of friends they have. The young asylum seekers experience that living in a reception centre affects their social affairs for example because their underaged friends can't visit the reception centre without their guardian. The results also revealed that the young asylum seekers' have hobbies that support their social integration.

The results indicate that the environment of a reception centre challenges the young asylum seekers' social integration. However, the social environments of hobbies and school can be said to support the social integration of the young asylum seekers.

Key words: social integration, asylum seeker, youth

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Nuoruus	6
2.2	Turvapaikanhakijana eläminen.....	7
2.2.1	Vastaanottokeskus	7
2.2.2	Turvapaikanhakija	9
2.3	Integraatio	11
2.3.1	Integraatio ja nuoruus.....	13
3	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
4	TOTEUTUS	16
4.1	Tutkimusote	16
4.2	Tutkimusmenetelmä.....	16
4.2.1	Aineistonkeruumenetelmä	16
4.2.2	Analyysimenetelmä	19
5	TUTKIMUSTULOKSET	21
5.1	Koulu sosiaalisena ympäristönä.....	21
5.2	Vastaanottokeskuksessa asuminen	22
5.3	Nuorten sosiaaliset suhteet vapaa-ajalla.....	23
5.4	Koulunkäynninohjaaja turvapaikanhakijanuorten tukena	23
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	26
6.1	Vastaanottokeskuksen luoma elinympäristö turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation haasteena	26
6.2	Koulun ja vapaa-ajan sosiaalisten ympäristöjen merkitys turvapaikanhakijanuorten sosiaaliselle integraatiolle.....	27
6.3	Koulu turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation tukena	28
7	POHDINTA	30
7.1	Eettisyys.....	30
7.2	Luotettavuus	31
7.3	Opinnäytetyöprosessin arviointi	33
7.4	Jatkotutkimusehdotukset.....	34
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	39
	Liite 1. Lupakirje haastateltavien nuorten huoltajille.....	39
	Liite 2. Nuorten haastattelu	41
	Liite 3. Valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelu	43

1 JOHDANTO

Vuonna 2019 uusia turvapaikanhakijoita oli Suomessa 4550. Turvapaikka myönnettiin 2073 hakijalle ja kielteisen päätöksen sai 2675 hakijaa. Turvapaikanhakijoista 787 oli perheensä mukana turvapaikkaa hakevia alaikäisiä ja 98 yksin tulleita alaikäisiä. (Maahanmuuttovirasto 2020b.) Turvapaikanhakijat majoitetaan pääsääntöisesti vastaanottokeskuksiin. Alaikäisistä turvapaikanhakijoista yksin tulleet majoitetaan ryhmäkoteihin ja perheensä kanssa tulleet yleensä vastaanottokeskuksiin. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011.) Vastaanottopalvelut turvaavat turvapaikanhakijoille peruspalvelut (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011), mutta vastaanottokeskuksessa asuminen sisältää myös haasteita liittyen esimerkiksi asuinympäristön laitosmaisuuuteen sekä tilojen rajallisuuteen (Reunanen 2019, 2, 45–46).

Turvapaikanhakijana uudessa maassa elämiseen sekä vastaanottokeskuksessa asumiseen liittyy lisää erityisyyttä silloin, kun turvapaikanhakija on nuori. Nuoruuden ja turvapaikanhakuprosessin samanaikaisuus voi luoda nuoren sosiaaliselle integraatiolle haasteita. (Itätalo 2020, 11.) Sosiaalisella integraatiolla tarkoitetaan yksilön sopeutumista ja osallisuutta uuteen sosiaaliseen ympäristöön (Kokkonen 2010, 25–26). Se sisältää muun muassa yksilön sosiaalisen verkostoitumisen, vuorovaikutuksellisen osallisuuden sekä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (Biles & Fideres 2012, 292; Saukkonen 2013, 66). Sosiaaliset suhteet ovat merkittävässä osassa uuteen maahan integroitumisessa ja muuttuneeseen elämäntilanteeseen sopeutumisessa, sillä niiden kautta integroituminen osaksi uutta yhteisöä ja yhteiskuntaa helpottuu (Kokkonen 2010, 11, 25–27).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Tampereen vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integraatiota. Tarkoituksena oli myös selvittää, mitkä tekijät nuoren sosiaaliseen integraatioon vaikuttavat. Opinnäytetyön aiheistonkeruu toteutettiin haastatteluina Tampereen vastaanottokeskuksessa asuville yläkoululaisille nuorille sekä nuorten koulussa työskentelevälle valmistavan luokan koulunkäynninohjaajalle.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Nuoruus

Kun nuoruuden käsitettä tarkastellaan useamman kulttuurin näkökulmasta, on huomioitava, että kaikissa kulttuureissa nuoruuden käsitettä ei välttämättä tunneta. Länsimaisissa yhteiskunnissa nuoruutta pidetään olennaisena kehitysvaiheena, mutta joissain kulttuureissa siirtymää lapsuudesta aikuisuuteen pidetään suurempana. (Itätalo, 2020, 17.) Länsimaissa pidempi nuoruusvaihe vastaa nykyajan nuorten tarpeeseen valmistautua toimimiseen osana monimutkaista yhteiskuntaa (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 102).

Psykologisen näkökulman mukaan nuoruus on lapsuuden ja aikuisuuden väliin ajoittuva siirtymäaika, johon liittyy erilaisia kehityksellisiä muutoksia, kuten fyysinen kasvu ja ajattelun kehittyminen. Nuoruuteen kuuluvat vahvasti myös sosiaalisten suhteiden uudelleen muovautuminen sekä sosiaalkulttuuriseen ympäristöön liittyvät muutokset. (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 102; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2015, 142.) Myös nuoren suhde hänen vanhempiansa tyypillisesti muuttuu nuoruusvuosien aikana, sillä nuori alkaa vähitellen itsenäistyä vanhemmistaan ja viettää enemmän aikaa omien ikätovereidensa kanssa. Nuoret oleskelevat usein kaveriporukoissa itsensä kanssa samantyylisten nuorten kanssa sekä myös oppivat kavereiltaan esimerkiksi toimintatapoja ja ajatusmalleja. (Nurmi ym. 2015, 148.) Näiden nuoruuden tuomien muutosten ja niiden vaatiman sopeutumisen valossa nuori alkaa muodostaa omaa identiteettiään ja etsiä omaa polkuaan. Nuoruusaikaan liittyvien valintojen ja päätösten – esimerkiksi koulutukseen ja ihmissuhteisiin liittyvien valintojen – usein sanotaankin antavan suuntaa aikuisuuteen ja elämäntyyliin. (Nurmi ym. 2015, 142.) Nuoruuden ajan hyvinvointiin ja oikeiden valintojen tekemiseen vaikuttavat monet asiat, kuten nuoren omat ominaisuudet, kaveripiiri, kotitausta sekä yhteiskunnan rakenne (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 96, 102–103.)

Nuoren kehitysympäristöt, eli ne ympäristöt, joissa nuori elää arkeaan, vaikuttavat vahvasti nuoren hyvinvointiin (THL 2019). Kehitysympäristöjä, joiden valintaan nuori itse voi vaikuttaa ovat muun muassa kaveripiiri sekä erilaiset harrastukset (Nurmi ym. 2015, 150). Myös koulu on yksi nuoren elämään kuuluvista tärkeistä kehitysympäristöistä, joka parhaillaan mahdollistaa nuorelle itseluottamusta vahvistavia onnistumisen kokemuksia, vahvistaa nuoren sosiaalista pääomaan sekä edistää nuoren integroitumista yhteiskuntaan. (THL 2019.) Nuori sopeutuu erilaisiin kehitysympäristöihin ja alkaa sopeuttaa niiden mukaisesti myös omia toimintatapojaan. Erilaisten kehitysympäristöjen muodostamisessa yhteisöissä – kuten perheessä tai harrastusporukassa – eläessään nuori päätyy erilaisiin rooleihin, jotka vaikuttavat muun muassa nuoren identiteetin muodostumiseen. (Nurmi ym. 2015, 150.)

Turvapaikanhakijanuorilla nuoruuden kehitysvaiheeseen lisää erityisyyttä pakolaisuus. Nuoruuden ja turvapaikanhakuprosessin samanaikaisuus voi luoda haasteita nuoren oman sosiaalisen paikan löytämiselle. (Itätalo 2020, 11.) Turvapaikanhakuprosessi voi kestää jopa useita vuosia, mikä voi tuntua erityisesti nuorille turvapaikanhakijoille hyvin pitkältä. Nuoret lähestyvät aikuisuuden kynnyksestä uudessa ympäristössä ja uusien sosiaalisten verkostojen ympäröimänä. (Onodera & Peltola 2016.)

2.2 Turvapaikanhakijana eläminen

2.2.1 Vastaanottokeskus

Vastaanottokeskuksiin majoitetaan kansainvälistä suojelua hakevat eli turvapaikanhakijat sekä tilapäistä suojelua saavat henkilöt, joiden paluu kotimaahan ei ole turvallista esimerkiksi ympäristökatastrofin vuoksi. He ovat oikeutettuja lain mukaisesti vastaanottopalveluihin, joiden ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta vastaa Maahanmuuttovirasto eli Migri. Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, käännös- ja tulkkipalvelut, työ- ja opintotoiminta sekä vastaanotto- ja käyttöraha. Vastaanottopalveluista vastaa se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi hakija rekisteröidään. Palveluiden järjestämisestä koostuvat kulut korvaa Maahanmuuttovirasto. (Laki kansainvälistä

suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011.)

Vastaanottopalveluihin kuuluu sosiaalihuoltolain mukaiset sosiaalipalvelut, mikäli ne koetaan välttämättömiksi. Vastaanottokeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö toteuttaa sosiaalihuoltolain 15§:ssä mainittua sosiaalityötä sekä 16§ mainittua sosiaaliohjausta. Terveysthuoltopalvelut kuuluvat kansainvälistä suojelua hakeville sekä ihmiskaupan uhreille, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Vastaanottokeskuksen tehtäviin kuuluu huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä asiakkaiden oikeuksia ja velvollisuuksia koskevissa asioissa. Vastaanottokeskuksessa tulee järjestää myös työ- ja opintotoimintaa. Mikäli vastaanottokeskuksen asukas kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta ilman perusteltua syytä, voidaan hänelle maksettavaa vastaanottorahaa vähentää. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011.)

Vastaanottorahan perusosalla katetaan vaatemenot, terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen kulut, puhelinkulut, muut jokapäiväiset menot sekä ruokakulut, mikäli vastaanottokeskus ei järjestä aterioita. Täydentävällä vastaanottorahalla korvataan erityisistä tarpeista aiheutuvat tarpeelliset menot. Vastaanottoraha yksinasuvalla tai yksinhuoltajalla on 290 euroa kuukaudessa ja perheensä kanssa asuvalla lapsella 185 euroa kuukaudessa. Vastaanottorahan määrä on pienempi, mikäli vastaanottokeskus tarjoaa asukkaille ateriat. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011.)

Vastaanottokeskukset vastaavat turvapaikanhakijoiden majoittamisesta. Turvapaikanhakijoiden majoittamisessa otetaan huomioon yksilön ikä, sukupuoli ja perhesuhteet. Majoittamisessa on huomioitava myös perheenjäsenten halu asua yhdessä. Ilman huoltajaa saapuneet lapset ja nuoret sijoitetaan ryhmäkohteisiin. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011.) Vastaanottokeskuksia on Suomessa 39, joista 32 on aikuisyksiköitä ja 7 alaikäisyksiköitä. Aikuisyksikköjen käyttöaste on tällä hetkellä 68 % ja alaikäisyksiköiden 44 %. Aikuisyksiköissä asiakkaita on 7200. (Maahanmuuttovirasto 2020c.) Vastaanottokeskuksessa

asumisen lisäksi turvapaikanhakijalla on mahdollisuus majoittua myös yksityismajoituksessa, jolloin hakija järjestää majoituksensa itsenäisesti (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011). Tällöin kustannukset ovat pienemmät, kun majoituskuluja ei ole ja henkilökuntaa tarvitaan vähemmän. Haasteena yksityismajoituksessa on kuitenkin turvapaikanhakijan tuen tarpeen tunnistaminen sekä tuen piiriin auttaminen. (Punainen Risti 2017.)

Vastaanottokeskuksessa asuminen tuo nuoren turvapaikanhakijan elämäntilanteeseen poikkeuksellisuutta esimerkiksi laitosmaisuuksensa vuoksi. Esimerkiksi vuorovaikutustaidot korostuvat, sillä sosiaalinen kanssakäyminen muiden asukkaiden ja vastaanottokeskuksen työntekijöiden kanssa on päivittäistä. Asuintilat ovat vastaanottokeskuksissa usein ahtaat, minkä vuoksi tiloja on osattava jakaa. Laitosmainen asumismuoto sekä asuintilojen ahtaus vaikuttavat myös siihen, että esimerkiksi yksityistä ja hiljaista tilaa on usein hankalaa löytää. (Reunanen 2019, 2, 45–46.) Laitosmaisuus vaikuttaa itsenäisen toiminnan mahdollisuuksiin rajoittaen niitä ja siten aiheuttaa esimerkiksi passiivisuutta (Nykänen, Koikkalainen, Seppälä, Mikkonen & Rainio 2019, 165). Lisäksi vastaanottokeskuksessa asuminen vaatii nuorelta suvaitsevaisuutta erilaisuutta kohtaan, tasa-arvaisuuden ymmärtämistä ja osoittamista, toisten asukkaiden kunnioittamista sekä vastaanottokeskuksen yhteisten sääntöjen noudattamista, esimerkiksi vierailuaikoja koskien. (Reunanen 2019, 48–51.) Vastaanottokeskuksessa naapureina saattaa olla vieraita ihmisiä vieraista kulttuureista ja tulevaisuus on epävarma. Lasten oireilu saattaa näkyä esimerkiksi itkuna, raivokkuutena tai pelkona. Tällöin vanhemmat saattavat tarvita ammattilaisten apua selvitäkseen kasvatuksellisista haasteista. (Piitulainen 2017, 17.)

2.2.2 Turvapaikanhakija

Omasta kotimaastaan lähtemiseen on monia erilaisia syitä. Osa lähtee vapaaehtoisesti esimerkiksi koulutuksen tai työpaikan perässä mutta osa joutuu pakenemaan pakon edessä ihmisoikeusrikkomuksien, kuten kidutuksen, vuoksi. Myös oman uskonnon, etnisyyden, seksuaalisuuden tai poliittisen mielipiteen takia ko-

ettu turvattomuuden tunne tai sodan sekä väkivallan kokeminen voivat luoda tarpeen maasta lähtemisen. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee toisesta maasta turvapaikkaa esimerkiksi edellä mainittujen syiden vuoksi mutta ei vielä ole saanut päätöstä turvapaikan saamisesta eikä siksi myöskään pakolaisen asemaa. (Amnesty International n.d.) Ulkomaalaislain (2004) mukaisesti turvapaikka voidaan myöntää henkilölle, jolla on perustellusti aihetta pelätä kotimaassaan joutuvansa vainotuksi. Turvapaikka voidaan kuitenkin jättää antamatta. Syitä tähän voi olla esimerkiksi turvallisesta maasta saapuminen. (Ulkomaalaislaki 2005.)

Turvapaikkahakemus jätetään Suomen rajalla tai alueella viranomaiselle mahdollisimman pian saapumisen jälkeen. Turvapaikkatutkinnassa Maahanmuuttovirasto suorittaa turvapaikkapuhutteluja, joissa selvitetään hakijan perusteita kokeestaan vainosta tai sen uhasta. Maahanmuuttovirasto selvittää myös esimerkiksi hakijan henkilöllisyyttä, matkareittiä sekä maahantuloa. Turvapaikkapuhuttelut voidaan myös tallentaa äänitteenä tai kuvana. Puhuttelusta laaditaan pöytäkirja, jonka kopio toimitetaan hakijalle. (Ulkomaalaislaki 2004.)

Kunnilla on velvollisuus järjestää perusopetusta sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille. Tämä velvollisuus koskee myös oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna järjestettävää esiopetusta. (Perusopetuslaki 1998.) Oppivelvollisia ovat kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat lapset – myös ulkomaan kansalaiset. He opiskelevat heidän ikänsä sekä tietojen ja taitojensa perusteella heille sopivalla luokalla. (Kuusela, Etelälahti, Hagman, Hievanen, Karppinen, Nissilä, Rönnerberg & Siniharju 2008, 22). Perusopetukseen valmistava opetus maahanmuuttajille vastaa laajuudeltaan yhden vuoden oppimäärää (Perusopetuslaki 1998). Valmistavassa opetuksessa painotus on kielitaidon kehittämisessä sekä valmiuksien kehittäminen esi- tai perusopetukseen. 6–10-vuotiaille oppilaille valmistavaa opetusta annetaan 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia. Mikäli valmiudet esi- tai perusopetukseen nähdään kuitenkin täyttyvän tätä ennen, voi oppilas siirtyä jo ennen tätä tuntimäärää. Valmistavan opetuksen päätyttyä annetaan oppilaalle osallistumistodistus sekä sanallinen arviointi.

(Opetushallitus 2017)

2.3 Integraatio

Integraatio on moniulotteinen termi, joka tarjoaa viitekehyksen useisiin ilmiöihin, minkä vuoksi se voidaan määritellä useammalla eri tavalla (Ager & Strang 2008). Moniulotteisuutensa vuoksi siihen voidaan myös viitata usealla eri nimityksellä. Suomen lainsäädännössä ja sosiaalipolitiikassa integraatiosta käytetään termiä kotoutuminen mutta kansainvälisessä keskustelussa prosessia kutsutaan yleensä integraatioksi. (Saukkonen 2013, 9, 65.) Tässä opinnäytetyössä kyseeseen prosessiin viitataan kotoutumisen sijasta integraation käsitteellä juurikin kansainvälisen näkökulman sekä käsitteen moniulotteisuuden säilyttämiseksi.

Maahanmuuttotyön viitekehyksessä integraatiolla viitataan prosessiin, joka tähtää maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumiseen. Yhteiskuntaan integroituminen tarkoittaa yhteiskuntaan hyväksytyksi tulemistä sekä mukautumista ja osallisuutta yhteiskunnan erilaisiin sosiaalisiin, poliittisiin (esimerkiksi kansalaisuus, vaalioikeudet), taloudellisiin (työllisyys, koulutus, asuminen) ja kulttuurisiin (kielen ja käyttäytymismallien oppiminen) rakenteisiin. (Biles & Frideres 2012, 7; Saukkonen 2013, 66.) Se on maahanmuuttajan sopeutumista uuteen asuinpaikkaansa sekä siihen kytkeytyviin yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin ulottuvuuksiin kuitenkin samalla säilyttäen oman etnisen tai kulttuurillisen identiteettinsä. Tällä sopeutumisprosessilla voidaan todeta olevan merkittävä vaikutus yksilön hyvinvointiin. (Schubert 2013 64, 66; Kokkonen 2010, 23; Saukkonen 2013, 65, 88). Integraatio on ilmiönä havaittavissa ja tarkasteltavissa sekä yksilöllisellä että kollektiivisella tasolla (Biles & Frideres 2012, 7; Saukkonen 2013, 88). Yksilötason integraatiolla tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kotoutumista, joka sisältää muun muassa kielen oppimista, sosiaalista verkostoitumista sekä yhteiskunnan toimintaan osallistumista (Saukkonen 2013, 88).

Integraatio on luonteeltaan myös kaksisuuntaista ja vastavuoroista, mikä tarkoittaa, että kyse ei ole vain maahanmuuttajien sopeutumisesta yhteiskuntaan, vaan myös yhteiskunnan sopeutumisesta maahanmuuttajiin (Biles & Frideres 2012, 3; Kokkonen 2010, 23; Saukkonen 2013, 87). Tämä sopeutuminen vaatii muun muassa yhteiskunnan kantaväestöltä hyväksyntää ja mukautumista yhteiskunnan etnisen monimuotoistumisen suhteen (Saukkonen 2013, 87). Positiivinen, suvaitseva ja ennakoluuloton ilmapiiri on tällöin olennaisessa osassa. Ennakoluulot

ovat todellisen tiedon puuttuessa muodostuvia ennakkokäsityksiä, jotka ovat luonteeltaan usein negatiivisia ja tuomitsevia. Ennakkoluulot kuitenkin vähenevät vuorovaikutuksen lisääntyessä. (Schubert 2013, 72.) Toteutuakseen integraatio edellyttääkin kantaväestön ja maahanmuuttajien sujuvaa ja läheistä vuorovaikutusta. (Saukkonen 2013, 87.)

Yhteiskunta tukee maahanmuuttajien integraatiota kotouttamispolitiikan kautta. Euroopan valtioissa toteutettavia kotouttamispolitiikkamalleja ovat muun muassa Ranskan assimilaatiopolitiikka, Saksan eriytetty tai vierastyöläismalli sekä Britannian multikulturalismi. Näistä Suomen kotouttamispolitiikka muistuttaa eniten multikulturalismia, jossa yhteiskunnan monikulttuurisuutta pyritään säilyttämään ja tukemaan julkisin varoin. (Saukkonen 2013, 91.) Suomen kotouttamispolitiikan tavoitteena on edistää yksilöllisesti maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa kuitenkin heidän omaa kulttuurista identiteettiään ja elämäntapaansa tukien. Siihen sisältyy kielen oppimiseen, yhteiskunnan normien ja käytäntöjen omaksumiseen sekä opiskelu- ja/tai työelämään pääsemiseen liittyviä tavoitteita, joihin pyritään vastaamaan maahanmuuttajalle laadittavalla yksilöllisellä kotoutumissuunnitelmalla sekä paikallisilla kotouttamisohjelmilla. (Saukkonen 2013, 91, 127.) Vaikka kotouttaminen esimerkiksi kotouttamispalveluiden muodossa aloitetaan vasta turvapaikanhakijan saatua oleskeluluvan, integraation voidaan todeta alkavan jo aiemmin – varsinkin, jos kyseessä on jopa useita vuosia kestänyt turvapaikanhakuprosessi (Pihlaja 2016).

Yksilön sosiaaliset suhteet ovat merkittävässä osassa uuteen maahan integroitumisessa ja muuttuneeseen elämäntilanteeseen sopeutumisessa, sillä niiden kautta integroituminen osaksi uutta yhteisöä ja yhteiskuntaa helpottuu (Kokkonen 2010, 11, 25–27). Integraation sosiaalinen ulottuvuus eli sosiaalinen integraatio pitää sisällään muun muassa yksilön sosiaaliset suhteet ja sosiaalisen verkostoitumisen, vuorovaikutuksellisen osallisuuden sekä sosiaalisen koheesion eli sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (Biles & Fideres 2012, 292; Saukkonen 2013, 66). Se on ikään kuin sopeutumista ja osallisuutta uuteen sosiaaliseen ympäristöön tai yhteisöön. Sosiaalisten suhteiden ja yhteisöön kuulumisen kautta yksilö rakentaa tai vahvistaa identiteettiään ollessaan vuorovaikutussuhteissa muihin. Tämän kautta myös yksilön kuulumisen tunteet sekä kotoutuminen vahvistuvat. Sosiaalisen integraation keskiössä ovat vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa

sekä sosiaaliset suhteet, jotka osaltaan integroivat yksilöä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. (Kokkonen 2010, 25–26.) Vuorovaikutussuhteiden kautta yksilö esimerkiksi oppii uuden maan kulttuurista ja toimintatavoista (Kokkonen 2010, 121). Sosiaalisten suhteiden luomista ja ylläpitämistä ja siten myös sosiaalista integraatiota haastavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi kielelliset haasteet ja kielimuuri sekä koettu erilaisuus muun muassa arvojen, käytöksen, kulttuurillisten tekijöiden sekä elämäkokemusten suhteen (Kokkonen 2010, 150).

2.3.1 Integraatio ja nuoruus

Integraatioprosessiin liittyy erityisyyttä, kun kyseessä on lapsi tai nuori. Pakolaisuus usein horjuttaa lapselle tai nuorelle kehityksen kannalta tärkeitä elämän peruselementtejä, kuten turvallista ympäristöä ja suhdetta perheenjäseniin. Maa-hanmuuttajista juuri nuorten onkin todettu olevan erityisen alttiita mielenterveysongelmille. Nuorten integraatioprosessia voi hankaloittaa esimerkiksi traumaperäinen stressioireilu, joka voi puolestaan aiheuttaa muun muassa fyysisiä terveyshaittoja, sosiaalisista tilanteista ja suhteista vetäytymistä sekä kognitiivisia haasteita, kuten keskittymisvaikeuksia. Myös motivaation löytäminen ja oman elämän suunnittelu voi tuntua nuoresta vaikealta. (Schubert 2013, 69–71.) Tulevaisuuden suunnittelun ja rakentamisen haasteellisuus voi johtua esimerkiksi turvapaikanhakijanuoren epävarmasta tulevaisuudesta muun muassa oleskeluluvan saamisen suhteen (Pihlaja 2016).

Nuoren integraatioprosessiin liittyy usein myös nuoren aseman muuttuminen hänen perheessään. Samanaikaisesti integraatioprosessin kanssa nuori itsenäistyy vanhemmistaan ja etsii omaa identiteettiään. (Schubert 2013, 71–72.) Nuoren käydessä koulua uudessa maassa hän oppii kieltä useasti nopeammin kuin huoltajansa, mikä saattaa johtaa perheensisäisiin jännitteisiin. Tällöin useissa kielitaitoa vaativissa tilanteissa, kuten viranomaisasioinnissa, vastuu asioiden hoitamisesta siirtyy usein haitallisesti vanhemmalta nuorelle. (Itätalo 2020, 16; Schubert 2013, 71–72.) Jännitteitä perheessä voi joskus aiheuttaa myös nuoren kiinnostus ja hyväksyvä asenne uutta kulttuuria tai välinpitämättömyys omaa kulttuuriaan kohtaan (Schubert 2013, 71–72). Vanhemmat tasapainoilevat oman kulttuurinsa

sekä uuden kulttuurin mukana tulleiden kasvatuksellisten arvojen ja toimintatapojen välillä ja pyrkii ohjaamaan nuorta niiden valossa (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 99). Nuoren integraatioprosessiinsa ja nuoruuden kehitysvaiheisiin vanhemmiltaan saama tuki voi kuitenkin olla myös puutteellista heidän oman integraationsa ja asemansa aiheuttaman resurssivajeen, kuten sosiaalisten verkostojen puutteen, tai esimerkiksi yhteiskunnan vierauden vuoksi (Itätalo 2020, 10; Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 100–101; Schubert 2013, 71–72), mikä lisää perusteita esimerkiksi koulun roolille nuorten integraation tukemisessa.

Koululla onkin merkittävä vaikutus siihen, miten maahanmuuttajanuoret integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan. Koulu on heille usein uudessa maassa ensimmäinen vahvasti sosiaalinen ympäristö. (Kuusela ym. 2008, 3). Kouluympäristössä nuoren identiteettikehitystä voidaan tukea ja edistää. Tällöin lähtökohdana on huomion kiinnittäminen koulussa vallitsevaan suvaitsevaiseen ilmapiiriin. (Schubert 2013, 71–72.) Koulun lisäksi myös vapaa-ajan harrastustoiminta on turvapaikanhakijanuorten integroitumisen kannalta merkittävää. Se lisää mahdollisuuksia tutustua ja ystävystyä ikätovereihin ja sen kautta luo myös joukkoon kuulumisen kokemuksia. (Kinnunen 2012, 62.)

3 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Edellä esiteltyjen teoreettisten lähtökohtien sekä niiden muodostaman viitekehksen ohjaamana opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Tampereen vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integroitumista. Tarkoituksena oli myös selvittää, mitkä tekijät nuoren sosiaaliseen integraatioon vaikuttavat. Tämän pohjalta työn tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisena ympäristönä turvapaikanhakijanuoret näkevät vastaanottokeskuksen sosiaalisen integraationsa kannalta?
2. Miten vastaanottokeskuksessa asuvat turvapaikanhakijanuoret integroituvat nuoruuden sosiaalisiin ympäristöihin?
3. Millainen on koulunkäynninohjaajan rooli turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation edistämisessä?

Opinnäytetyöllä tavoitellaan Tampereen vastaanottokeskuksessa asuvien, yläasteella opiskelevien nuorten sosiaaliseen integraatioon liittyvien kokemusten esille tuomista. Aihetta tutkimalla pyritään tarkastelemaan mahdollisia turvapaikanhakijanuorten integraatiota haastavia tekijöitä ja siihen liittyviä rakenteellisia epäkohtia. Tarkoituksena on myös selvittää, miten nuorten sosiaalisen integraation haasteisiin vastataan heidän kehitysympäristöissään, kuten koulussa.

4 TOTEUTUS

4.1 Tutkimusote

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, koska tutkusta ilmiöstä – vastaanottokeskuksessa asuvien yläkoululaisten turvapaikanhakijanuorten sosiaalisesta integraatiosta – ei ollut varsinaista teoreettista tietoa ja koska ilmiöstä oli tarkoitus saada syvälinen näkemys. Kvalitatiivinen tutkimusote vastaa tutkimuksen tavoitteisiin, kun tutkimus käsittelee monimutkaista ilmiötä, jota pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti. Lisäksi se soveltuu joustavuutensa vuoksi myös subjektiivisten kokemusten tutkimiseen. (Kananen 2014, 18; Kananen 2015, 71.) Nämä piirteet perustelevat kvalitatiivisen otteen valintaa tutkimukseen. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan jotakin ilmiötä ja siten mahdollistaa myös ilmiötä koskevien teorioiden ja hypoteesien kehittämisen (Kananen 2014, 18; Kananen 2015, 71). Kuten kvalitatiivisissa tutkimuksissa yleensä, tarkoituksena ei ollut laatia yleistyksiä tutkittavasta ilmiöstä (Kananen 2014, 18), vaan tutkia haastateltavien nuorten subjektiivisia näkökulmia sosiaaliseen integraatioon kytkeytyvistä teijöistä heidän arjessaan.

4.2 Tutkimusmenetelmä

4.2.1 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusmenetelmä pitää sisällään tutkimuksen aineistonkeruumenetelmän sekä aineiston analyysimenetelmän (Kananen 2015, 42). Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua, sillä haastattelu on menetelmänä joustava ja se soveltuu hyvin subjektiivisten kokemusten tutkintaan (Kananen 2015, 143). Haastattelun valintaa aineistonkeruumenetelmäksi perusteli myös haastateltavien nuorten suomen kielen taso sekä aiheen henkilökohtaisuus. Kasvokkain toteutettu haastattelu mahdollisti tarvittaessa kysymysten selventämisen ja tarkentamisen, tilanneherkkyyden sekä empaattisen reagoinnin nuoren

haastattelun aikana kertomiin asioihin. Yksilöhaastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joissa käsiteltiin tutkimuskysymysten pohjalta pohdittuja aiheita ja kysymyksiä. Teemahaastattelu mahdollisti haastateltavien avoimet ja kuvaavat vastaukset, joiden pohjalta voitiin esittää lisäkysymyksiä ja syventää ymmärrystä käsiteltävästä ilmiöstä (Kananen 2015, 148; Vilkkä 2015, 124). Lisäksi teemojen etukäteen suunnittelu varmisti, että haastattelussa käsiteltiin kaikkia tutkittavan ilmiön osa-alueita (Kananen 2014, 72). Haastattelukysymykset jaettiin avoimiin ja suljettuihin kysymyksiin niiden mahdollistaman tiedon ja yksityiskohtaisuuden pohjalta.

Haastatteluiden dokumentaatio muodostui haastatteluiden äänitteiden litteroinneista. Haastattelut äänitettiin, sillä muistiinpanojen kirjoittamisen sijaan äänittäminen teki haastattelutilanteesta luonnollisemman sekä mahdollisti haastattelutilanteeseen keskittymisen ja aineistoon palaamisen jälkikäteen (Kananen 2015, 152). Äänitetyt haastattelut litteroitiin eli muutettiin sanatarkasti tekstimuotoon, jolloin vastauksia oli mahdollista tutkia uudelleen ja tehtyjä tulkintoja varmistaa, mikä puolestaan helpotti tulosten käsittelyä ja analysointia (Kananen 2014, 101–102; Kananen 2015, 160; Vilkkä 2015, 137). Sanatarkan litterointitason valitsemista perusteli muun muassa nuorten vierasperäisten ja slangisanojen käyttö.

Opinnäytetyön haastatteluiden kohderyhmä koostui Tampereen vastaanottokeskuksessa asuvista yläkoulua käyvistä turvapaikanhakijanuorista, joita oli yhteensä seitsemän. Vastaanottokeskuksessa asuvat nuoret olivat saapuneet Suomeen vähintään yhden huoltajansa kanssa. Seitsemästä nuoresta neljä halusi osallistua haastatteluun ja sai siihen luvan huoltajaltaan. Haastattelu toteutettiin suomeksi, sillä kohderyhmän nuorten suomen kieli oli vastaanottokeskuksen perhetyöntekijän ja johtavan ohjaajan arvion mukaan riittävän hyvä. Lupa nuorten haastatteluun kysyttiin nuorten huoltajilta suomenkielisellä lomakkeella, puhelintulkin avulla lomake läpi käyden. Haastattelut pidettiin Tampereen vastaanottokeskuksella yksityisessä neuvotteluhuoneessa ja kuhunkin haastatteluun varattiin reilusti aikaa, jolloin haastattelu voitiin toteuttaa rauhassa ja aikaa jäi myös haastattelun jälkeiselle keskustelulle. Haastatteluun liittyvät yleiset ohjeistukset – kuten haastattelun osallistumisen vapaaehtoisuuden, anonymitee-

tin, haastattelun vaikuttamattomuuden turvapaikanhakuprosessiin sekä haastattelun äänittämiseen liittyvät käytännöt – esiteltiin lupakirjeen läpikäymisen jälkeen myös haastattelutilanteen alussa. Varsinainen haastatteluosuus rakentui nuorten sosiaalisen integraation prosessin pohjalta valituista kolmesta osa-alueesta: koulusta, vastaanottokeskuksessa asumisesta sekä vapaa-ajasta. Haastattelu eteni etukäteen laaditun haastattelurungon mukaisesti jättäen kuitenkin varaa vastausten mukaisille lisäkysymyksille ja tarkennuksille.

Nuorten haastatteluiden lisäksi opinnäytetyössä oli aineistona myös nuorten koulun valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelu. Haastattelu laajensi opinnäytetyön näkökulmaa tuoden siihen mukaan myös nuorten elämään kuuluvan tärkeän kehitysympäristön, koulun, näkökulmaa. Näin opinnäytetyössä saatiin toteutettua aineistotriangulaation menetelmää. Aineistotriangulaatiolla tarkoitetaan tutkittavan ilmiön tarkastelua käyttäen eri aineistoja, jotka tuovat tutkimukseen eri näkökulmia. Sillä pyritään luomaan ilmiöstä monipuolisempi kokonaiskuva ja laajempi ymmärrys sekä parantamaan tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2010, 71–73.) Tässä opinnäytetyössä kaksi eri aineistoa mahdollistavat kahden eri näkökulman huomioimisen turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation tutkimisessa.

Kouluympäristöstä haastateltavaksi valittiin valmistavan luokan koulunkäynninohjaaja siksi, että hän oli tehnyt vastaanottokeskuksessa asuvien nuorten kanssa tiiviimmin yhteistyötä, kuin esimerkiksi kyseisen koulun koulusosionomi. Haastatellut turvapaikanhakijanuoret olivat kaikki opiskelleet valmistavassa opetuksessa ennen perusopetukseen siirtymistä. Koulunkäynninohjaajan haastattelu toteutettiin COVID-19-pandemian aiheuttamien poikkeusolojen vuoksi sähköpostihaastatteluna. Haastattelu oli strukturoitu haastattelu, joka oli rakennettu vastaamaan samaa teemoittelua, kuin nuorille toteutetut haastattelut. Yhtenäisellä teemoittelulla pyrittiin lisäämään eheyttä ja selkeyttä kahden eri näkökulman tarkasteluun.

4.2.2 Analyysimenetelmä

Opinnäytetyön analyysimenetelmänä käytettiin abduktiivista eli teoriaohjaavaa analyysia, mikä tarkoittaa, että analyysissa aineiston tukena voi toimia teoriaa, mutta lähtökohtana on kerätty aineisto eikä tutkimuksessa ole tarkoituksena testata teoriaa eikä perustua siihen. Teoriaohjaavassa analyysissa ennestään tiedetty tieto tukee analyysia, mikä on työstä tunnistettavissa. Aiempaa tietoa ei käytetä kuitenkaan varsinaisesti analysoitavana teoriana, vaan se ohjaa analyysia esimerkiksi jaotellen aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 81.) Tässä opinnäytetyössä tämä näkyy nuoruuden kehityopsykologian, sosiaalisen integraation sekä turvapaikanhakijuuden ja vastaanottokeskusasumisen muodostaman teoreettisen viitekehyksen vaikutuksena aineiston keräämiseen, analysoimiseen ja jaotteluun. Vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integraatiota koskevan teorian puutteellisuuden vuoksi työn aineisto ei ole analysoitavissa teorialähtöisesti, mutta esimerkiksi juuri nuoruuden kehityopsykologialliseen näkökulmaan, sosiaaliseen integraatioon sekä turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin liittyviin teorioihin nojaten aineiston analysoinnin voidaan todeta olevan luonteeltaan teoriaohjaavaa. Kyseisen analyysimenetelmän valintaa perustelee myös opinnäytetyön taustalla olevat ennakkokäsitykset ja tieto, jotka ovat muodostuneet Tampereen vastaanottokeskuksessa ohjaajan työssä toimimisen kautta. Tällaista tietoa ovat esimerkiksi vastaanottokeskuksessa asumiseen liittyvät, nuorten jokapäiväistä elämää ohjaavat käytännöt ja säännöt, esimerkiksi vastaanottokeskuksen vierailumahdollisuuksien suhteen.

Teoriaohjaavassa analyysissa analyysivaihe alkaa aineistolähtöisenä, minkä jälkeen päättely on abduktiivista, jolloin päättelyn logiikkaa ohjaa aineiston lisäksi aiempi tieto (Tuomi & Sarajärvi 2017, 81). Teoriaohjaavan otteen rinnalla opinnäytetyössä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysissa aineistoa analysoidaan niin, että aineiston muodossa oleva tieto ilmiöstä saadaan tiivistettyyn ja selkeään muotoon johtopäätösten tekoa varten. Tarkoituksena on siis käsitellä aineistoa niin, että sen sisältö pystytään kuvaamaan sanallisessa muodossa. Tämä tapahtuu muun muassa pelkistämällä, järjestelemällä ja luokittelemalla aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 86–87.)

Varsinaisen analysointivaiheen lisäksi analysointia tehtiin jo opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheessa, niin kuin kvalitatiivinen tutkimusote edellyttää (Kananen 2010, 54; Tuomi & Sarajärvi, 2017, 91). Aineistonkeruuvaiheen aikainen analysointi mahdollisti muun muassa tarvittavien lisäkysymysten ja tarkennusten tekemisen sekä kerätyn aineiston toteamisen riittäväksi. Varsinaisessa sisälönanalyysissä tarkoituksena oli etsiä merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia, joita tulkittiin sanallisesti. (Vilkkä 2015, 163.) Kerätty tutkimusaineisto pelkistetään eli tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen tieto karsitaan pois, minkä jälkeen aineistoa ryhmitellään uudelleen ja asiasisällöt nimetään. Aineistoa käsitellään niin, että siitä kyetään johtamaan vastaus tutkimuskysymyksiin (Kananen 2015, 171).

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Koulu sosiaalisena ympäristönä

Kaikki haastatteluun osallistuvista nuorista olivat käyneet valmistavan luokan ennen siirtymistään perusopetukseen. Nuoret kertoivat viihtyvänsä koulussa ihan hyvin, vaikka ensimmäisinä päivinä oli ollut hieman haasteita. Nuoret ovat osallistuneet aktiivisesti koulun välituntitoimintaan ja juhliin, ja toimintaan osallistuneet nuoret kokivat sen auttaneen kavereiden saamisessa. Haastattelussa nousi ilmi myös oppilaiden tietämättömyys oppilashuoltotiimistä. Vain yksi haastateltavista osasi nimetä oppilashuoltotiimiin kuuluvaksi koulusosionomin, eikä hänen toimintansa tai roolinsa koulun arjessa ollut kenellekään tuttua.

Haastatteluissa nousi ilmi joidenkin nuorten kokemus kiusatuksi tai syrjityksi tulemisesta koulussa. Kiusaaminen oli näkynyt kiusoittelemisena sekä haukkumisena. Nuorten mukaan kiusaamisen syinä ovat olleet nuorten kulttuuriin tai uskontoon liittyvät asiat.

”Siellä koulussa kyllä öö lähes joka päivä joku niinku kiusattiin meitä mut mä olin sillain että anna tulla vaan...ei se haittaa...se on ihan normaalia. – – Noh, se oli silleen että kun ne kävelis mejän ohi, ne sano että ”hyi mamu” tai tällästä...”

Nuorten haastatteluissa ilmeni, että nuoret kokivat muiden oppilaiden kohtelevan heitä samalla tavalla kuin muitakin oppilaita. Myös opettajien kohtelu koettiin useimmiten tasavertaiseksi ja nuoret kertoivat tulevansa opettajien kanssa toimeen. Haastatteluissa kaikki nuoret kokivat kuuluvansa koulussa osaksi porukkaa. Apuna tässä koettiin suomen kielen osaaminen. Haastatteluissa tuli ilmi, että nuoret kokevat kavereiden määrän suurimmaksi osaksi riittäväksi. Haastatteluissa nousi esille myös nuorten kokemukset yksinäisyydestä.

”No esimerkiksi, kun mä oon vihanen tai jotain tai mulla huono olo, tällaisii ja tuntuu yksin.”

5.2 Vastaanottokeskuksessa asuminen

Jokainen haastateltava koki vastaanottokeskuksessa asumisella olevan vaikutusta kaverisuhteisiin. Haastateltavat toivat esille hankaluuden kavereiden kutsumisessa vastaanottokeskukseen, sillä alaikäinen nuori ei saa tulla vierailulle ilman huoltajaa. Yksi haastatteluissa ilmi tullut haaste kavereiden tuomisessa vastaanottokeskukseen oli kavereiden vanhemmat, jotka eivät antaneet lupaa.

“Joo, esimerkiksi no mulla on kavereita. Ne tiäksä aina sanoo mä haluan tulla sun luokse tällaisii. Sitten mä sanon, että te voitte tulla. Sit ne sanoo että ei mun vanhemmat ei anna lupaa että me tullaan tänne.”

Haastattelussa tuli esille myös haasteet vastaanottokeskuksen tilojen rajallisuudessa sekä muut asukkaat. Yhdeksi syyksi nousi myös nuoren ajatus siitä, etteivät kaverit välttämättä pitäisi vastaanottokeskuksessa oleilusta. Mikäli nuoret kutsuivat vanhempia kavereitaan vastaanottokeskukseen, viettivät he aikaa ulkona.

“Me joskus mennään ulos. Me ei jäädän täällä koska tiäksä täällä on tosi pienet paikkoja ja tällaisii. Ja täällä on silti asuu niin paljon ihmisiä, eli ja sitten tiäksä ei tuu paljon lisäksi mutta joskus me ollaan huoneessa, tehään läksyjä tai jotain. Joskus me pelataan joku peli, lautapeli tai jutellaan tai mennään ulos. Ei kukaan tykkää jäädä täällä.”

“Pelkään tässä voi tapahtua jotain vaikka niinku täällä on vastaanottokeskus... ei kukaan tietä milloin tapahtuu jotain pahaa... Niin en niinku oikeesti pysty tuoda niitä tänne. Että joskus ehkä tapahtuu jotain niinkun siellä kun joskus ollaan nukkumassa tulee huutausta jostain ja näen että siellä on tappelu tai joku rikkoo jotain tai syttyy jostain.”

5.3 Nuorten sosiaaliset suhteet vapaa-ajalla

Nuorten haastatteluissa nousi esille, että harrastustoiminta on vahvasti osana heidän vapaa-aikaansa ja harrastuksiin liittyy myös sosiaalisia suhteita. Suurin osa nuorista on saanut harrastusten kautta kavereita ja osa tapaa heitä myös harrastuksen ulkopuolisella vapaa-ajalla. Nuorten harrastukset olivat esimerkiksi eri liikuntalajeja ja musiikkiharrastuksia. Lisäksi haastatteluissa nousivat esille erilaiset nuorten ajanviettopaikat, kuten Tyttöjen Talo ja Monitoimitalo 13. Nuoret kokivat suomen kielen taitonsa sosiaalisten suhteiden kannalta riittäväksi, vaikka joitain sanoja eivät aina ymmärtäisikään.

”Kyllä se on hyvä. Ei ainakaan tuu mitään ongelmaa kyllä. – – Mutta joskus ku kaverit puhuu jostain niinku hauskaista heijän mielestä jutusta, niin ehkä ne tuo jotain uus sanaa mulle niin sillen mä en ymmärrä. Sit mä yritän kysyä heiltä, että mitä tää tarkoittaa. Sit ne selittää kyllä hyvin.”

Nuorten koulun ulkopuolisista kaverisuhteista suurin osa on syntynyt harrastustoiminnan kautta. Nuoret olivat luoneet sosiaalisia suhteita myös aiemmilla asuinpaikkakunnilla tai vastaanottokeskuksissa, joissa he olivat aiemmin majoittuneet, mutta siirryttyään Tampereelle näiden suhteiden ylläpitäminen on vaikeutunut.

”Mulla oli kolme kaveri siellä [aiemmassa vastaanottokeskuksessa]. Ennen kun ne sai sitä oleskelulupaa ne, ne olivat mun kanssa ja näin. Sitten kun ne sai oleskeluluvan ja mä jäin siihen, ne menivät niinku jossain muualla puhua niinku niiden, heidän omasta asioista ja mä olin siellä yksin. Sit ne kaikki meni ja meidän perhe jäi yksin.”

5.4 Koulunkäynninohjaaja turvapaikanhakijanuorten tukena

Opinnäytetyön aineistoon kuului nuorten haastatteluiden lisäksi heidän koulusaan työskentelevän valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelu. Koulunkäynninohjaaja kertoi toimivansa koulumaailmassa turvapaikanhakijanuorten tukena. Työssään valmistavan luokan ohjaajana hän pyrkii tukemaan

turvapaikanhakijanuorten hyvinvointia muun muassa luomalla luokkaryhmään samanvertaisuutta ja toisten tukemista korostavaa yhteisöllistä ilmapiiriä. Lisäksi hän tapaa oppilaiden huoltajia ja keskustelee heidän kanssaan kokonaisvaltaisesti nuoren koulunkäyntiin ja vapaa-aikaan liittyvistä asioista.

”Valmistavan opetuksen ryhmä on turvapaikanhakijanuorille hyvä paikka aloittaa koulunkäynti uudessa maassa. – – Valmistavalla luokalla kaikki ovat samanarvoisia. Ryhmässä autetaan ja tuetaan toisia. Yhdessä opettelemme.”

”Tapaamme myös oppilaiden huoltajia ja tulkin välityksellä käymme läpi koulunkäyntiin ja oppilaan vapaa-aikaankin liittyviä asioita. Myös huoltajien rooli, että myös he ymmärtävät koulunkäynnin tärkeyden osana maahanmuuttajanuoren integroitumista, on iso.”

Koulunkäynninohjaajankin näkökulmasta vastaanottokeskus asuinympäristönä luo nuorille tiettyjä haasteita. Tilat ovat ahtaat, jolloin myös oman henkilökohtaisen tilan ja rauhaisen ympäristön löytäminen on vaikeaa. Rauhattomassa ympäristössä esimerkiksi läksyjen tekeminen voi olla vaikeaa, minkä vuoksi koulunkäynninohjaaja pitää nuorille läksyparkkia ja tukitunteja. Tällöin nuorilla on läksyjen tekoon rauhaisen ympäristön lisäksi myös auttava aikuinen auttamassa ja ohjaamassa läksyjen teon sujuvuudessa.

Haastattelussa ilmeni, että valmistavan luokan koulunkäynninohjaaja tukee työssään nuorten sosiaalista integraatiota kartuttamalla heille myös vapaa-ajan toimintamahdollisuuksia, kuten harrastuksia. Hän selvittää erilaisia harrastusmahdollisuuksia ja käy nuorten kanssa kokeilemassa esimerkiksi erilaisia liikuntalajeja, kuten ratsastusta, kiipeilyä ja hiihtoa. Hän on käynyt nuorten kanssa tutustumassa myös nuorten vapaa-ajanviettopaikkoihin, kuten Tyttöjen Talolle, Monitoimitalo 13:lle ja Kölviin, jotta kynnys toimintaan osallistumiseen vapaa-ajalla olisi mahdollisimman matala. Nuorilla on mahdollisuus osallistua myös koulun omiin liikunta- ja musiikkitoimintaan, kuten koulun orkesteriin ja urheilukilpailuihin.

”Hyvän yhteishengen luominen on tärkeää. Urheilukilpailut ja musiikkiesitykset saavat turvapaikanhakijanuoret nopeasti osaksi muuta

ryhmää, koska niissä voi olla mukana, vaikka ei vielä sitä kielitaitoa olisikaan.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Vastaanottokeskuksen luoma elinympäristö turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation haasteena

Haastatellut turvapaikanhakijanuoret asuvat vastaanottokeskuksessa, minkä takia yksi heidän arkensa olennaisimmista sosiaalisista ympäristöistä on vastaanottokeskuksen luoma asuinympäristö. Sosiaaliset ympäristöt ovat olennainen osa sosiaalisen integraation prosessia (Kokkonen 2010, 25–26). Haastatteluissa ilmeni nuorten kokema haastavuus vastaanottokeskuksessa asumisen sekä kaverisuhteiden välillä. Vastaanottokeskuksessa asuminen vaatii nuorelta vastaanottokeskuksen yhteisten sääntöjen noudattamista, esimerkiksi vierailuaikoja koskien (Reunanen 2019, 48–51). Haasteiksi nousi vastaanottokeskuksen säännöt alaikäisten vierailuista, vastaanottokeskuksen tiloista sekä muista asukkaista. Haastatellut nuoret eivät voineet kutsua kavereitaan kylään vastaanottokeskukseen johtuen sen säännöistä. Nuoret viettivät aikaa kavereidensa kanssa ulkona. Myös nuorten pelko vastaanottokeskuksessa asuvista muista asukkaista nousi haastattelussa esille. Nuorten haastattelujen perusteella voisi todeta vastaanottokeskuksessa asumisella olevan negatiivinen vaikutus kaverisuhteisiin.

Nuorten kokemusten pohjalta on olennaista pohtia, miten vastaanottokeskuksen luomaa elinympäristöä voitaisiin kehittää enemmän nuorten sosiaalista integraatiota tukevaksi. Opinnäytetyön tekijät pohtivat, voisiko vastaanottokeskuksessa järjestää esimerkiksi kerran kuussa muutaman tunnin ajan ohjelmaa vastaanottokeskuksessa asuville nuorille, johon he saisivat kutsua kaverinsa. Tällaista ohjelmaa voisi järjestää joko vastaanottokeskuksen ohjaajat tai jokin ulkopuolinen toimija. Tällöin toiminta olisi järjestettyä ja vastaanottokeskuksessa asuvat nuoret saisivat mahdollisuuden kutsua kavereitaan kotiinsa. Toiminnassa olisi kuitenkin huomioitava esimerkiksi resurssit sekä turvallisuutta ja siihen liittyvää vastuuta koskevat asiat, jotka korostuvat nuorten ollessa alaikäisiä.

6.2 Koulun ja vapaa-ajan sosiaalisten ympäristöjen merkitys turvapaikanhakijanuorten sosiaaliselle integraatiolle

Vuosien 2013 ja 2015 Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen kouluterveyskyselyn mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret sekä kokevat kiusaamista että osallistuvat kiusaamiseen enemmän kuin suomalaistaustaiset nuoret. He myös jäävät helpommin ilman ystävää. (Wikström, Lindström, Halme & Laatikainen 2017.)

Nuorten haastatteluissa tuli ilmi, että kaikki haastateltavat kokivat kaveriensa määrän riittäväksi. Sosiaaliset suhteet edesauttavat nuoren integroitumista osaksi uutta yhteiskuntaa (Kokkonen 2010, 11, 25–27). Osa nuorista oli kuitenkin kokenut myös kiusaamista, joka oli toteutunut kiusoittelemisena ja haukkumisena johtuen nuorten uskonnollisista tai kulttuurisista syistä. Koulun merkitys sosiaalisesta integraatiosta on suuri (Kuusela ym. 2008, 3). Mikäli koulussa on suvaitseva ilmapiiri, tukee tämä nuoren identiteettikehitystä (Schubert 2013, 71–72). Haastatellut nuoret kokivat saaneensa pääsääntöisesti tasavertaista kohtelua opettajilta sekä toisilta oppilailta. Nuoret kokivat myös viihtyvänsä koulussa hyvin. Näiden perusteella voisi todeta koululla olevan nuoren sosiaalista integraatiota tukeva vaikutus.

Koulun muodostaman sosiaalisen ympäristön lisäksi myös vapaa-ajan sosiaaliset ympäristöt, kuten erilaiset harrastukset, ovat turvapaikanhakijanuorten integroitumisen kannalta merkittävä tekijä (Kinnunen 2012, 62). Tämä on todettavissa myös opinnäytetyön aineiston perusteella. Nuorten haastatteluiden mukaan harrastukset ovat vahvasti osana nuorten vapaa-aikaa ja niihin liittyy myös sosiaalisia suhteita. Vapaa-ajan harrastukset ovat nuorelle kehitysympäristöjä, joissa nuori on itse saanut valita toimivansa. Nuori sopeutuu harrastusympäristön luomaan kehitysympäristöön ja sopeuttaa omia toimintatapojaan ympäristön vaikuttamana. Harrastuksen ympärille rakentuu yhteisö, jossa toimiessaan nuori saa sosiaalisia kontakteja sekä kokemusta erilaisissa rooleissa toimimisesta. Tämä harrastusyhteisön mahdollistama sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttaa muun muassa nuoren identiteetin muodostumiseen. (Nurmi ym. 2015, 150.) Harrastustoiminta lisää nuorten mahdollisuuksia tutustua ja ystävystyä ikätovereihin ja luo sitä kautta nuorille myös joukkoon kuulumisen kokemuksia (Kinnunen 2012, 62). Opinnäytetyön aineiston perusteella ja teoreettisen viitekehyksen vahvistamana

voi tulkita nuorten sosiaalisen integraation vahvistuvan vapaa-ajan harrastusten sekä niiden muodostamassa sosiaalisessa ympäristössä toimimisen myötä.

6.3 Koulu turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation tukena

Valmistavan luokan koulunkäynninohjaaja pyrkii työllään toimimaan turvapaikanhakijoiden tukena koulumaailmassa ja edistämään nuorten hyvinvointia esimerkiksi edistämällä valmistavan opetuksen luokkaryhmässä samanvertaisuutta ja toisten tukemista korostavaa yhteisöllistä ilmapiiriä. Lisäksi hän tapaa oppilaiden huoltajia ja keskustelee heidän kanssaan kokonaisvaltaisesti nuoren koulunkäyntiin ja vapaa-aikaan liittyvistä asioista. Valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelussa ilmeni, että hän pyrkii tukemaan työllään nuorten integroitumista koulun muodostaman sosiaalisen ympäristön lisäksi myös vapaa-ajan sosiaalisiin ympäristöihin. Hän tukee turvapaikanhakijanuoria harrastusten pariin kertomalla nuorille erilaisista harrastusmahdollisuuksista ja käymällä kokeilemassa eri lajeja yhdessä nuorten kanssa. Turvapaikanhakijanuorten aktiivisuuden vapaa-ajan harrastusten osalta ja siten myös vapaa-ajan sosiaalisiin ympäristöihin integroitumiseen lienee siis vaikuttanut koulun tarjoama tuki.

Koulua voidaan pitää yhtenä nuoruuden tärkeistä kehitysympäristöistä ja parhaimmillaan se voi edistää nuoren integroitumista yhteiskuntaan (THL 2019). Valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelun perusteella voisi todeta, että hän pyrkii tukemaan työllään turvapaikanhakijanuorten sosiaalista integraatiota. Valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan turvapaikanhakijanuorille tarjoama tuki kuitenkin rajoittuu vain valmistavan opetuksen ajalle, minkä vuoksi tutkijoiden huomio kiinnittyi myös koulun muihin mahdollisuuksiin tukea vastaanotokeskuksessa asuvia turvapaikanhakijanuoria.

Koulussa nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia pyritään tukemaan muun muassa oppilashuollon avulla. Oppilashuoltoa toteutetaan tyypillisesti psykologi- ja kuraattoripalveluiden sekä kouluterveydenhuollon muodossa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 2013.) Haastateltujen nuorten koulussa toimii oppilashuoltoryhmän osana myös koulusosionomi, jonka tehtävänä on toimia koulun arjessa matkan kynnyksen auttajana (Kettunen, 2018). Nuorten haastatteluissa kuitenkin

nousi esille, että koulusosionomi oli nuorille pääsääntöisesti vieras toimija, vaikka oppilashuoltoryhmästä esimerkiksi koulukuraattori oli useammille tuttu. Koulusosionomin vähäinen rooli vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijanuorten arjessa oli ilmennyt opinnäytetyön tekijöille jo aineistonkeruu vaiheen alussa, minkä vuoksi aineistoksi toivottu koulusosionomin haastattelu korvattiin opinnäytetyössä valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelulla.

Opinnäytetyön tekijät pohtivat, voisiko koulusosionomin osaamista hyödyntää turvapaikanhakijanuorten integraation tukemisessa heidän siirryttyään valmistavasta opetuksesta perusopetukseen. Sosionomikoulutus antaa koulusosionomille laaja-alaisen ja moniulotteisen sosiaalialan osaamisen, johon sisältyy myös erikoisosaamista eri asiakasryhmiin ja erilaisiin elämäntilanteisiin liittyen (Arene 2017, 5). Sosionomilla on osaamista liittyen nuorison kanssa työskentelyyn, kasvatukselliseen työotteeseen sekä monikulttuurisuustyöhön (Arene 2017, 8), mitä voisi hyödyntää työskentelyssä turvapaikanhakijanuorten sosiaalisen integraation edistämiseksi.

7 POHDINTA

7.1 Eettisyys

Opinnäytetyön eettisyyteen on kiinnitetty huomiota sen alkutekijöistä lähtien. Eettisyyteen ja sen huomioimiseen liittyneet seikat saivat vahvistuksen tutkimusluvan saamisella ennen opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheen aloittamista. Opinnäytetyön aineistonkeruu suunniteltiin tarkasti eettisyyden takaamiseksi. Aineisto koostui alaikäisten nuorten haastatteluista, minkä vuoksi nuorten huoltajilta kysyttiin lupa nuorten haastattelemiseen. Lupa kysyttiin kirjallisesti pyytämällä huoltajia allekirjoittamaan lupakirje, johon oli kirjattu kaikki oleellinen tieto haastattelutilanteesta sekä sen tarkoituksesta. Kirje käytiin huoltajan kanssa läpi puhelintulkkin avustuksella nuoren läsnä ollessa.

Huoltajille osoitetussa lupakirjeessä kerrottiin, keitä opinnäytetyön tekijät olivat ja miten heihin saisi tarvittaessa yhteyden sekä millainen opinnäytetyö kyseessä oli ja miten se toteutettiin. Se sisälsi tiedon haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta, haastateltavien anonymiteetistä ja heidän kertomiensa asioiden salassapidosta, haastatteluiden äänityksestä ja äänitteiden tuhoamisesta, tutkimusluvasta sekä lopullisen opinnäytetyön julkaisemisesta Theseus-verkkosivuilla. Lisäksi kirjeessä kerrottiin, että haastatteluun osallistuminen/osallistumattomuus tai haastattelussa esille tulleet asiat eivät vaikuttaisi millään tavalla nuoren tai perheen turvapaikanhakuprosessiin. Kaikki edellä mainitut asiat kerrattiin nuorelle vielä ennen haastattelun aloittamista. Tällöin nuorelta kysyttiin myös, oliko hänellä jotain kysyttävää haastatteluun liittyen sekä ilmaistiin, että halutessaan hän voisi lopettaa haastattelun kesken. Haastattelutilanne haluttiin pitää mahdollisimman yksityisenä, minkä vuoksi haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina suljetussa tilassa. Tilanteesta pyrittiin tekemään mahdollisimman kiireetön ja rauhallinen, jotta nuori kokisi olonsa turvalliseksi ja rennoksi sekä itsensä kuulluksi.

7.2 Luotettavuus

Opinnäytetyön lähdemateriaalina on käytetty luotettavaa ja ajankohtaista materiaalia. Kaikessa toiminnassaan tutkijat pyrkivät luottamukselliseen ja avoimeen toimintaan Tampereen vastaanottokeskuksen työntekijöiden, nuorten ja heidän huoltajiensa sekä kaikkien muiden opinnäytetyön aineiston keräämiseen osallistuneiden kanssa. Luotettavuutta lisääviä tutkimuksen lähtökohtia olivat esimerkiksi työn ensimmäisten suunnitteluvaiheiden aikainen yhteistyö vastaanottokeskuksen perhetyöntekijän, kriisi- ja perhetyöntekijän ja johtavan ohjaajan kanssa, sekä tutkijoiden työtausta samassa vastaanottokeskuksessa, jossa kohderyhmän nuoret asuivat, mikä merkitsi opinnäytetyön tekijöiden ymmärrystä muun muassa nuorten elämäntilanteen monimutkaisuudesta. Toisaalta juuri opinnäytetyön laatijoiden työtaustan vuoksi osa haastateltavista oli heille ennestään tuttuja, mikä on merkittävää, sillä laadullisessa tutkimuksessa on huomioitava tutkijan mahdollinen vaikutus tutkittavaan ja sitä kautta myös tutkimuksen tuloksiin (Kananen 2015, 68). Opinnäytetyön tekijöiden suhteet jo ennestään tuttuihin haastateltaviin olivat lämpimät mutta ammatilliset, minkä vuoksi tutkijoiden vaikutuksen tutkittavaan voisi todeta olevan aineistonkeruun kannalta neutraali tai ilmapäärin rentouden vuoksi jopa myönteinen.

Opinnäytetyö on tehty pelkästään Tampereen vastaanottokeskuksen nuorten asiakkaiden kanssa, mikä tarkoittaa vain pientä joukkoa kaikista nuorista turvapaikanhakijoista. Tuloksia tarkastellessa on siis ollut olennaista muistaa, ettei niistä voi vetää kaikkia nuoria turvapaikanhakijoita koskevia päätelmiä ja yleistyksiä. Tulosten luotettavuutta olisi pystytty parantamaan esimerkiksi haastatteleamalla useampaa nuorta useammasta eri vastaanottokeskuksesta. Tämä opinnäytetyö oli kuitenkin vain Tampereen vastaanottokeskuksen nuoriin kohdistettu. Toisaalta, tutkittaessa vain Tampereen vastaanottokeskuksen nuoria, mahdollistui myös heidän koulunsa näkökulman huomioiminen. Käyttämällä opinnäytetyössä aineistona nuorten omien haastatteluiden lisäksi myös heidän koulunsa valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelua, työssä onnistuttiin toteuttamaan aineistotriangulaatiota, mikä tuki ilmiön kokonaisvaltaista tarkastelua ja paransi työn luotettavuutta.

Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa yksi merkittävimmistä tekijöistä ovat erilaiset kielelliset haasteet, kuten väärinymmärryksen mahdollisuus, sillä suomi ei ollut haastateltavien äidinkieli. Nuorten suomen kielen taito oli kuitenkin vastaanottokeskuksen perhetyöntekijän ja johtavan ohjaajan arvion mukaan riittävän hyvä haastattelun toteuttamiseen suomeksi. Tämän suhteen oli kuitenkin pohdittava, miten määritellään kielen taidon riittävyys, kun keskustellaan nuoren elämän sosiaalisesta ulottuvuudesta ja siihen liittyvistä joskus monimutkaisistakin tunteista. Mikäli haastattelija ja haastateltava eivät ymmärrä toisiaan, voi tämä ehkäistä luontevaa keskustelua haastateltavalle muodostuvan epävarmuuden sekä turhautumisen takia (Rastas 2005, 88–89). Kielellisten haasteiden huomioimiseksi tutkijat välttivät haastattelutilanteessa monimutkaisia lauserakenteita ja termejä, käyttivät selkosuomea, puhuivat rauhallisesti ja selkeästi sekä kehottivat haastateltavia kysymään rohkeasti, mikäli heiltä jäi jotain ymmärtämättä. Haastattelut sujuivat suomeksi pääasiassa sujuvasti. Yhden nuoren kohdalla tutkijat käyttivät ajoittain haastattelussa nuoren pyynnöstä suomen kielen tukena englantia.

Kielimuuri koski myös tulkin käytön tarvetta huoltajille kirjoitettavan lupakirjeen esittämisessä. Tulkkiin otettiin puhelinyhteys heti, kun nuori ja hänen huoltajansa tavoitettiin, jotta koko keskustelu saatiin käydä käännettynä huoltajan äidinkielelle tulkin avulla. Alkuperäisen suunnitelman mukaan huoltajille osoitettu lupakirje oli tarkoitus ensin kääntää kirjallisesti huoltajien äidinkielelle mutta puhelintulkkien helpomman saatavuuden ja käytettävyyden vuoksi vastaanottokeskuksen johtava ohjaaja antoi tutkijoiden käyttöön puhelintulkkipalvelun. Huoltajien kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella jälkikäteen oli kuitenkin todettavissa, että valmiiksi kirjalliseen muotoon käännetty lupakirje olisi todennäköisesti herättänyt huoltajissa enemmän luottamusta kuin suomenkielinen lupakirje ja siten mahdollisesti lisännyt haastateltavien määrää. Tulkin käytön vaikutusta opinnäytetyön luotettavuuteen on olennaista pohtia myös käännöstyön näkökulmasta: miten tai kuinka tarkasti tulkki on kääntänyt lupakirjeen ja ovatko huoltajat ymmärtäneet sen niin kuin se on alun perin tarkoitettu.

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttavat myös aineistonkeruujankohtaan liittyvät tekijät. Nuorten haastattelut sijoittuivat ajallisesti kesäkuun alkuun eli nuor-

ten kesäloman ensimmäisille päville. Tulosten kannalta eroavaisuuksia oli mahdollisesti voinut esiintyä, mikäli haastattelut olisi toteutettu toisena vuodenaikana, kuten keskitalvella. Nuorten haastatteluissa kertomiin asioihin luonnollisesti vaikutti myös se, kuinka kauan he olivat asuneet Suomessa tai Tampereella eli kuinka kauan integraatioprosessi on ollut käynnissä. Ajankohdan vaikutuksen suhteen on huomioitava myös opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheenkin aikana vaikuttanut COVID-19 pandemia, joka oli luonut poikkeuksellisuutta myös haastateltavien nuorten elämään. Nuoret olivat esimerkiksi olleet noin kahden kuukauden ajan etäopetuksessa ja ennen haastattelua palanneet lähiopetukseen kahden viikon ajaksi.

7.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyön tekijät olivat jo opinnäytetyöprosessin alusta alkaen tehneet selkeää työnjakoa keskenään. Heidän välisensä yhteistyö oli koko prosessin ajan sujuvaa ja luontevaa. Myös yhteistyö vastaanottokeskuksen työntekijöiden, haastateltavien nuorten sekä heidän huoltajiensa kanssa haluttiin pitää avoimena ja luottamuksellisena, ja opinnäytetyön laatijat kokivat onnistuneensa tässä.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua. Haastattelukysymyksien laatimiseen käytettiin paljon aikaa ja niistä pyrittiin saamaan tutkijajoukolle soveltuvia. Haastattelutilanteissa nuorille pyrittiin luomaan kiireetön ja rauhallinen tunnelma. Haastattelut toteutettiin suljetussa tilassa, jotta nuoret pystyisivät kertomaan kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti.

Opinnäytetyöprosessin aikana haasteeksi muodostui nuorten motivoiminen haastatteluun osallistumiseen. Tampereen vastaanottokeskuksessa oli haastatteluhetkellä seitsemän yläasteikäistä nuorta, joista haastatteluun osallistui neljä. Opinnäytetyön tekijät pohtivat, olisiko esimerkiksi valmiiksi käännetyllä lupakirjeellä saatu enemmän osallistujia haastatteluun.

Opinnäytetyön laatijat kokivat opinnäytetyöprosessin edenneen ajoittain hieman hitaasti johtuen keväällä vallinneesta COVID-19 pandemiasta. Poikkeusolosuh-

teiden vuoksi työskentelyssä jouduttiin esimerkiksi käyttämään etäyhteyksiä kasvokkaisten tapaamisten sijaan. Myös koulun valmistavan luokan opettajan haastattelu päädyttiin toteuttamaan sähköpostitse.

7.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tämä opinnäytetyö käsitteli pelkästään Tampereen vastaanottokeskuksessa asuvien yläasteikäisten nuorten kokemuksia. Turvapaikanhakijalla on vastaanottokeskuksessa asumisen lisäksi myös mahdollisuus yksityismajoitukseen (Maa- ja metsätalouden ministeriön 2020a). Yksityismajoituksessa asuvilla nuorilla olisi ehkä erilaisia kokemuksia sosiaalisesta integraatiosta, sillä heidän arkeaan ei rajoita esimerkiksi vastaanottokeskuksessa olevat vierailijarajoitukset.

Tutkimuksen voisi toteuttaa myös hieman vanhemmille nuorille. Perusopetuksen jo suorittaneet ja Suomessa kauemmin asuneet nuoret saattavat kokea sosiaalisen integraationsa eri tavalla, kun vielä perusopetuksessa opiskelevat nuoret. Myös toisen kaupungin, esimerkiksi Tamperetta pienemmän paikkakunnan, vastaanottokeskuksessa samankaltaisen tutkimuksen toteuttaminen saattaisi antaa erilaisia tuloksia.

Nuorten sosiaaliin ympäristöihin kuuluu koulun lisäksi myös esimerkiksi harrastustoiminta. Tutkimusta voisi laajentaa tutkimalla myös nuorten vapaa-ajanviettopaikkoja ja -toimijoita. Tällaisessa tutkimuksessa voisi haastatella työntekijöitä tai vapaaehtoisia sekä palvelua käyttäviä nuoria ja tarkastella vapaa-ajan sosiaalisen yhteisön merkitystä nuorten sosiaaliseen integraatioon.

LÄHTEET

Ager, A. & Strang, A. 2008. Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies* 21 (2), 166–191.

Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S & Säävälä, M. 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto. Luettu 12.9.2020. <http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/dbffe743e17ddb49875bf0e856dfa12d/1599899887/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme%20final%202608%20%283%29.pdf>

Amnesty International. N.d. Refugees, Asylum-seekers and Migrants. Luettu 1.2.2020. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>

Arene. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren – Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. Luettu 4.10.2020. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Biles, J. & Frideres, J. (toim.) 2012. *International Perspectives: Integration and Inclusion*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Sosiaalihuoltolaki asiakkaiden tarpeiden järjestäjänä. Teoksessa Kanaoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. 4. painos. Helsinki: Tietosanoma.

Itätalo, A. 2020. Videoterveisä vanhemmille – Keskustelun avauksia ja menetelmiä vanhemmuuden tukemiseen. Työkaluja monikulttuuriseen perhetyöhön. Pakolaisnuorten tuki ry. Luettu 24.8.2020. https://c185b323-ae19-40ac-b575-61cada072a57.file-susr.com/ugd/a9d7ae_6015d19ef961452b8a9680950aecee10.pdf?index=true

Kananen, J. 2010. *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananen, J. 2014. *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen tutkimuksen vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananen, J. 2015. *Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kettunen, I. 2018. Koulusosionomi tukee koko luokan hyvinvointia. Talentia. Julkaistu 21.5.2018. Luettu 29.9.2020. <https://www.talentia-lehti.fi/koulusosionomi-tukee-koko-luokan-hyvinvointia/>

Kinnunen, P. 2012. Monikulttuurisuuden haasteita nuorten mielenterveyden edistämisessä. Teoksessa H. Honkanen, L. Kiviniemi & J. Kylmä (toim.) Piiriltä yliopiston kautta siviiliin. Dosentti Merja Nikkosen juhlakirja. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 9. Luettu 1.9.2020. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-597-088-6>.

Kokkonen, L. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet: Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Kuusela, J., Etelälahti, A., Hagman, Å., Hievanen, R., Karppinen, K., Nissilä, L., Rönnberg, U. & Siniharju, M. 2008. Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistymisestä. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746.

Maahanmuuttovirasto. 2020a. Majoittuminen yksityismajoitukseen. Luettu 20.8.2020. <https://migri.fi/majoittuminen-yksityismajoitukseen>

Maahanmuuttovirasto. 2020b. Tilastot. Päivitetty 15.10.2020. Luettu 22.10.2020. <https://tilastot.migri.fi/index.html#applications/23330/49?start=588&end=599>

Maahanmuuttovirasto. 2020c. Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset. Julkaistu 3.8.2020. Luettu 31.8.2020. https://migri.fi/documents/5202425/15734017/Vastaanottokeskukset_kartalla_04052020/988096bc-52ea-933c-b8d1-e534842893cd/Vastaanottokeskukset_kartalla_04052020.pdf

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, R. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nykänen, T., Koikkalainen, S., Seppälä, T., Mikkonen, E. & Rainio, M. Poikkeusajan tilat: vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.) 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Painosalama Oy.

Onodera, H. & Peltola, M. 2016. Ystävyys, sosiaaliset suhteet ja nuorten turvapaikanhakijoiden poikkeukselliset olot. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K.,

Onodera, H., Peltola, M. & Suurpää L. (toim.) Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. 2017. Nuorisotutkimusseura. Luettu 25.9.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf

Opetushallitus 2017. Perusopetukseen valmistava opetus. Luettu 31.8.2020. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetukseen-valmistava-opetus.pdf>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Pihlaja, S. 2016. Nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat monipuolista kotouttamista. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodera, H., Peltola, M. & Suurpää L. (toim.) Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. 2017. Nuorisotutkimusseura. Luettu 25.9.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf

Piitulainen, M. 2017. Kansainvälisen suojelunperiaatteista ei voi alaikäisten kohdalla tinkiä. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodera, H., Peltola, M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Helsinki: Unigrafia.

Punainen Risti. 2017. Vastaanottotoiminnan varat käytetään vastuullisesti. Julkaistu 26.10.2017. Päivitetty 30.10.2017. Luettu 31.8.2020. <https://www.punainenristi.fi/uutiset/20171026/vastaanottotoiminnan-varat-kaytetaan-vastuullisesti>

Rastas, A. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L (toim.) 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Reunanen, K. 2019. "Sen elämäntilanteen sanelemaa oppimista siinä tulee sitten aika paljonkin" – Vastaanottokeskuksen työntekijöiden käsityksiä vastaanottokeskuksesta turvapaikanhakijalapsen oppimisympäristönä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Rikksentorjunta.fi. N.d. Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy. Luettu 7.2.2020. <https://rikksentorjunta.fi/varhainen-tuki-ja-syrjaytymisen-ehkaisy>

Saukkonen, P. 2013. Erilaisuuksien Suomi: Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto Oy.

Suomen YK-Liitto. 2016. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sopimuksen valinnaiset pöytäkirjat. Somero: Sälökarin Kirjapaino Oy.

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Tampere: Punamusta Oy.

Tiikkainen, P. & Pynnönen, K. 2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. TOIMIA. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132198/18_Sosiaalisen%20toimintakyvyn%20arviointi%20ja%20mittaaminen%20vaestotutkimuksessa.pdf?sequence=2&isAllowed=y

THL. 2019. Nuoret. Päivitetty 23.10.2019. Luettu 14.9.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku/nuoret>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. painos. Juva: Bookwell Oy.

Wikström, K. & Lindström, J. & Halme, N. & Laatikainen, T. 2017. Kiusaminen ja fyysisen uhan kokemukset ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135566/URN_ISBN_978-952-302-960-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITTEET

Liite 1. Lupakirje haastateltavien nuorten huoltajille

1 (2)

LUPAKIRJE HUOLTAJILLE

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomikoulutus

Hyvä huoltaja,

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teemme Tampereen vastaanottokeskuksessa opinnäytetyön, jonka tarkoituksena on tutkia vastaanottokeskuksessa asuvien nuorten sosiaalisia suhteita koulussa ja vapaa-ajalla.

Toteutamme työmme haastatteluina vastaanottokeskuksen yläkouluikaisille nuorille. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelun voi halutessaan lopettaa kesken. Emme tuo tutkimuksessamme esiin nuorten henkilökohtaisia tietoja, eikä heitä voi tunnistaa lopullisesta opinnäytetyöstämme. Haastatteluun osallistuminen/osallistumattomuus tai haastattelussa esille tulleet asiat eivät vaikuta millään tavalla nuoren tai perheen turvapaikanhakuprosessiin. Haastattelut äänitetään, jotta tuloksia on helpompi analysoida. Äänitteitä käsitellään luottamuksellisesti ja ne tuhotaan niin pian kuin mahdollista. Tutkimukseen on tutkimuslupa Tampereen kaupungilta ja lopullinen opinnäytetyö julkaistaan osoitteessa www.theseus.fi.

Haastattelut toteutetaan Tampereen vastaanottokeskuksella nuoren kanssa sovittuna ajankohtana. Haastattelu kestää noin 15-30 minuuttia.

Mikäli nuori saa osallistua haastatteluun, pyydämme teitä allekirjoittamaan tämän lupalapun. Mikäli teillä tulee kysymyksiä tutkimukseen liittyen, meihin voi ottaa yhteyttä sähköpostitse: helmi.saura@tuni.fi tai sini.korhonen@tuni.fi.

Ystävällisin terveisin,

Helmi Saura ja Katariina Korhonen

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys

Aika ja paikka

Taustatiedot:

- Millä luokalla olet?
- Kuinka kauan olet asunut Suomessa?
- Kuinka kauan olet asunut Tampereen vastaanottokeskuksessa?
- Kuinka kauan olet käynyt koulua Suomessa?
- Opiskelitko Valmistavalla luokalla ennen kuin siirryit perusopetukseen?
- Miten viihdyt koulussa?

Koulu sosiaalisena ympäristönä:

- Miten sinut otettiin vastaan uuteen kouluun ja uudelle luokalle?
- Silloin, kun aloitit koulunkäynnin siinä luokkaryhmässä, jossa nyt opiskelet, oliko teillä tutustumisleikkejä tai -pelejä tai esim. tukioppilaiden pitämiä tunteja tai tapahtumia? Jos oli, niin millaisia? Jos oli, niin oletko sitä mieltä, että ne ovat auttaneet muihin tutustumisessa tai kavereiden saamisessa?
- Oletko osallistunut koulun välituntitoimintaan, tapahtumiin tai kerhoihin? Jos olet, niin millaisiin? Jos olet, niin oletko sitä mieltä, että ne ovat auttaneet muihin tutustumisessa tai kavereiden saamisessa?
- Tiedätkö, että koulussasi toimii koulusosionomi, nuoriso-ohjaaja, koulukuraattori, koulupsykologi sekä koulunkäynninohjaaja? Oletko käyttänyt heidän palveluitaan? Jos olet, niin onko niistä ollut hyötyä?
- Kiusataanko tai syrjitäänkö sinua koulussa? Jos kyllä, niin miten? Jos kyllä, niin kuinka kauan se on kestänyt?
- Kohtelevatko muut oppilaat sinua samalla lailla kuin muitakin? Jos eivät, niin miten se näkyy?
- Koetko kuuluvasi joukkoon ja olevasi osa porukkaa? Mikä saa sinut tuntemaan niin?
- Tuntuuko sinusta, että sinulla on tarpeeksi kavereita koulussa?
- Miten tulet toimeen opettajien kanssa? Jos huonosti, niin miksi sinusta tuntuu siltä?

- Kohtelevatko opettajat sinua samalla lailla kuin muita oppilaita? Jos ei, niin miten se näkyy?

Vastaanottokeskuksessa asuminen:

- Vaikuttaako vastaanottokeskuksessa asuminen kaverisuhteisiin? Jos vaikuttaa, niin miten? Mitä hyvää, mitä huonoa?
- Kutsutko kavereita vastaanottokeskukseen? Jos et, miksi et? Jos kutsut, mitä tykkäätte tehdä?
- Miten tulet toimeen vastaanottokeskuksen muiden nuorten kanssa?
- Onko sinulla kavereita vastaanottokeskuksessa?

Vapaa-ajan sosiaaliset ympäristöt:

- Tuntuuko sinusta, että suomen kielen taitosi on riittävä koulussa ja kavereiden kanssa? Ymmärrätkö kaiken, mitä sinulle sanotaan? Ymmärtävätkö muut, mitä tarkoitat? Jos suomen kielen taitosi ei tunnu riittävältä, miltä se sinusta tuntuu ja miten se vaikuttaa kaverisuhteisiin?
- Vietätkö aikaa koulukavereiden kanssa vapaa-ajalla?
- Onko sinulla koulun ulkopuolisia kavereita? Jos on, niin missä olet tavannut heidät?
- Tuntuuko sinusta, että kavereiden saaminen on sinulle helppoa tai vaikeaa? Miksi?
- Onko sinulla harrastuksia? Jos on, niin onko sinulla harrastuksissa kavereita? Jos on, niin vietätkö heidän kanssaan aikaa myös muualla kuin harrastuksen parissa?
- Ovatko kaverisi kantasuomalaisia vai maahanmuuttajataustaisia vai molempia?
- Missä vietät aikaa kavereidesi kanssa ja mitä tykkäätte tehdä?

Liite 3. Valmistavan luokan koulunkäynninohjaajan haastattelu

1 (1)

Miten koulu tukee vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijanuorten sosiaalista verkostoitumista? Miten koulu voisi tukea sitä mielestäsi paremmin? Mikä on sinun roolisi heidän verkostoitumisensa tukemisessa?

Mitkä tekijät koulussanne luovat sosiaalista yhteenkuuluvuutta oppilaiden välille? Miten koulu voisi tukea sitä mielestäsi paremmin? Mikä on sinun roolisi tämän suhteen?

Miten vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijanuorten sosiaalinen eli vuorovaikutuksellinen osallisuus näkyy koulussanne ja miten sitä pyritään tukemaan? Miten koulu voisi mielestäsi tukea sitä paremmin? Mikä on sinun roolisi vastaanottokeskuksen nuorten vuorovaikutuksellisen osallisuuden tukemisessa?

Mitä erityispiirteitä vastaanottokeskuksessa asuminen tuo turvapaikanhakijanuorten kanssa tehtävään työskentelyyn? Miten otat nämä erityispiirteet työssäsi huomioon?

Miten turvapaikanhakijanuoret ovat mielestäsi mukautuneet koulun sosiaalisiin ympäristöihin? Esimerkiksi vaikuttavatko nuoret koulussa yksinäisiltä, syrjityiltä tai kiusatuilta vai näyttävätkö kuuluvan porukkaan ja saavan hyvin kavereita?